

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Ondřej Svaček

**Humanitární intervence ve světle dárfúrské krize
(2003-2007)**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Oldřich Bureš, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2007

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury. Děkuji tímto vedoucímu bakalářské práce za cenné rady a připomínky.

V Olomouci dne 10. listopadu 2007

Ondřej Svaček

Obsah

Úvod	3
1. Pojem humanitární intervence	8
2. Obhajoba humanitární intervence	12
2.1. Ochrana lidských práv na mezinárodní scéně.....	12
2.2. Charta OSN - mandát k humanitární intervenci?.....	15
2.3. Ostatní prameny obhajoby humanitární intervence - zpráva ICISS	17
3. Kritika humanitární intervence	20
3.1. Zákaz užití síly jako kogentní norma.....	20
3.2. Charta OSN – klasicistická pozice.....	22
3.3. Ostatní prameny kritiky humanitární intervence	24
3.4. Obyčej – cesta k legalizaci humanitární intervence?.....	27
Závěr	38
Prameny a literatura	41
Prameny	41
Jiné prameny	41
Literatura	44

Úvod

Práce věnující se problematice humanitární intervence snad ani nemůže být uvozena jinak, než konstatováním staletého sporu mezi zastánci a odpůrci tohoto institutu o jeho postavení v mezinárodním právu a mezinárodních vztazích. Vskutku, jen málo témat v uvedených disciplínách vyvolává větší kontroverze a vášnivější diskuze.

Předkládaná studie si v žádném případě neklade za cíl pojednat o problematice humanitární intervence vyčerpávajícím způsobem, což by bylo vzhledem k vymezenému rozsahu a multidisciplinární komplexnosti tématu zcela nemožné.¹ Svým zaměřením je práce mnohem skromnější, neboť prezentuje především mezinárodněprávní pohled, který je však neoddělitelně spojen s nenormativním pohledem teorie mezinárodních vztahů. Je tomu tak proto, že institut humanitární intervence, jako součást širšího systému užití síly, je v mezinárodněprávním smyslu formován především praxí států vykazovanou na mezinárodní scéně, tzn. prostřednictvím státní praxe může docházet k následnému formování obyčejového pravidla závazné povahy.²

Cílem bakalářské práce je zodpovězení otázky, zda je humanitární intervence součástí platného mezinárodního práva, nebo zda je její aplikace v současných mezinárodních vztazích z mezinárodněprávního hlediska porušením závazku kogentní povahy (zákaz užití síly), jež spouští následnou mezinárodněprávní odpovědnost. Zásadní otázkou tedy je, zda humanitární intervence představuje další, byť implicitně dovolenou, výjimku ze zákazu užití síly, tj. zda je postavena na roveň explicitně dovolené sebeobraně (čl. 51 Charty OSN) a donucovacím opatřením s užitím ozbrojených sil autorizovaných Radou bezpečnosti OSN (čl. 42 Charty OSN).

¹ Problematika humanitární intervence svým etickým, morálním a sociologickým rozměrem jednoznačně přesahuje rámec mezinárodního práva a mezinárodních vztahů - viz. ZBOŘIL, František: *Humanitární intervence – nová praxe mezinárodního společenství*. Mezinárodní právní revue, 1, 2001, 2, s. 115-124.

² Mezinárodněprávní obyčej je vedle mezinárodních smluv hlavním pramenem mezinárodního práva. Je vždy spojením složky materiální (*usus*), jež představuje právě praxe států, a složky psychické, která spočívá v tzv. vědomí právní závaznosti určitého chování - státní praxe (*opinio iuris sive necessitatis*). Srovnej SHAW, Malcolm N.: *International Law*. Cambridge 1997, s. 66 a CASSESE, Antonio: *International Law*. Oxford 2001, s. 119.

Jednoznačnou motivací pro výběr předkládaného tématu jsou nekonečné diskuze o pozici humanitární intervence objevující se pravidelně v souvislosti s nově vypuknuvšími konflikty, případně v souvislosti s potřebou následně legitimizovat již podniknutý ozbrojený zásah - lze zmínit ingerenci Indie v tehdejší Východní Pákistánu (1971), vpád Vietnamu do Kambodži (1978), akci Tanzánie v Ugandě³ (1978-1979), konflikt USA a Panamy⁴ (1989), intervenci ECOWAS v Sierra Leoně⁵ (1998), konečně zásah NATO v Kosovu⁶ (1999). Z hlediska nedávného světového dění byla aplikace institutu humanitární intervence nejčastěji spojována s krizí probíhající v západním regionu Súdánu, Dárfúru. Odborná i laická veřejnost volala po zásahu, jenž by zamezil dalšímu systematickému porušování lidských práv.⁷ Jestliže má praxe států zásadní význam pro posouzení legality humanitární intervence, je vhodné pokusit se vymezit postoj mezinárodního společenství k tomuto konfliktu, případně analyzovat, zda lze po osmi letech, které uplynuly od zásahu v Kosovu, zaznamenat v praxi států ve vztahu k humanitární intervenci určitou změnu.

Východiskem práce je již výše zmiňovaná kontroverze a komplikovanost tématu humanitární intervence jako otázky, která snad ani nemůže být kdy uspokojivě a definitivně vyřešena. T. Franck komplikovanost prezentovaného tématu pregnantně vystihuje členěním norem na tzv. *idiot rules* a *sophisticated rules*.⁸ Prvně zmiňovaná pravidla nedovolují brát interpretovi v potaz celkový kontext a složitost dané situace, neboť poskytují jednoduchá a předurčená řešení (např. písemný souhlas třetího státu, nezbytný v situaci, kdy mu ze smlouvy

³ CHATTERJEE, S. K.: *Some Legal Problems of Support Role in International Law: Tanzania and Uganda*. *International and Comparative Law Quarterly*, 30, 1981, 4, s. 755-768.

⁴ D'AMATO, Antony: *The Invasion of Panama Was a Lawful Response to Tyranny*. *American Journal of International Law*, 84, 1990, 2, s. 516-524.

⁵ BERGER, Lee F.: *State Practice Evidence of the Humanitarian Intervention Doctrine: the ECOWAS Intervention in Sierra Leone*. *Indiana International Law and Comparative Law Review*, 11, 2001, 3, 605-632.

⁶ EDITORIAL'S COMMENTS: *NATO's Kosovo Intervention*. *American Journal of International Law*, 93, 1999, 4, s. 824-862.

⁷ Např. UDOMBANA, Nsongurua J.: *When Neutrality is a Sin: The Darfur Crisis and the Crisis of Humanitarian Intervention in Sudan*. *Human Rights Quarterly*, 27, 2005, 4, s. 1149-1199; ALEXANDER, Klinton W.: *Ignoring the Lessons of the Past: The Crisis in Darfur and the Case for Humanitarian Intervention*. *Journal of Transnational Law and Policy*, 15, 2005, 1, s. 1-48; aktivita organizací Amnesty International či Human Rights Watch.

⁸ FRANCK, Thomas: *Legality and Legitimacy in Humanitarian Intervention*. In: NARDIN, Terry – WILLIAMS, Melissa S. (Eds.): *Humanitarian Intervention*. New York 2006, s. 149.

uzavřené mezi jinými státy má vyplývat povinnost). Na druhé straně sofistikovaná pravidla jsou vykládána a aplikována až na základě argumentativních úvah s přihlédnutím k celkovému kontextu dané situace (např. otázka humanitární intervence). Kontroverzi jako imanentní součást konceptu humanitární intervence dokládá již nastíněný staletý spor mezi jejími odpůrci a zastánci, jenž přetrvává do dnešních dnů v podobě tzv. klasicistního a realistického proudu⁹ (Kapitola II) a zcela logicky proto odráží strukturu předkládané bakalářské práce.

Dalším východiskem je snaha o vzdání se, a to v co největší možné míře, morálního přístupu k humanitární intervenci. Práce prezentuje mezinárodněprávní a mezinárodně politický přístup. Uvedené konstatování je sice velmi těžce realizovatelné, neboť především zastánci humanitární intervence obhajují své pozice právě s poukazem na morální kritéria¹⁰ (Kapitola II), nicméně práce usiluje především o vymezení právní a politické situace v mezinárodním společenství, jako situace, která skutečně je (přístup *de lege lata*), a nikoliv situace, jež by s poukazem na správnost a spravedlnost měla být (přístup *de lege ferenda*). Jestliže je však humanitární intervence konglomerátem politiky, etiky, morálky, sociologie a práva, je vhodné k otázce morálky uvést alespoň následující:

(1) současný pozitivismus jednoznačně zpřetrhal vazby mezi právem a morálkou, nicméně v historické perspektivě převažuje spíše propojení obou normativních systémů, což odrážel, v souvislosti s humanitární intervencí často zmiňovaný, institut tzv. spravedlivé války (*just war, bellum iustum*). Válka vedená ze

⁹ Bakalářská práce operuje s termíny *klasicisté* a *realisté*. Do první skupiny spadají odpůrci humanitární intervence. Klasicisté v první řadě zdůrazňují principy svrchovanosti státu a zákazu užití síly v mezinárodních vztazích, jejichž rigidní dodržování zajistí mezinárodnímu systému potřebnou stabilitu – humanitární intervence musí být odmítnuta, neboť porušuje oba uvedené principy. Na druhé straně *realisté* zdůrazňují společné lidské hodnoty (především lidská práva), jde jim o vytvoření kvalifikovaného mezinárodního řádu, který by byl založen na hodnotách lidské důstojnosti. Humanitární intervence je pro realisty nástrojem, který usiluje o dodržování lidských práv, a tudíž v konečném důsledku rovněž o mezinárodní stabilitu. Protichůdnost argumentace obou táborů je popsána v podkapitolách 2.2. a 3.2. Srovnej FARER, T. J.: *Human Rights in Law's Empire: The Jurisprudence of War*. American Journal of International Law, 85, 1991, 1, s. 117-127.

¹⁰ Např. prohlášení Javierera Pereze de Cuellara, jenž vyjádřil přesvědčení, že obrana utlačovaných převáží ve jménu morálky nad hranicemi a právními dokumenty – FORSYTHE, David P.: *Human Rights in International Relations*. Cambridge 2006, s. 22.

spravedlivých (morálních důvodů) byla zcela legitimní („zločinem je proto ozbrojený boj k získání kořisti – dobyvačná válka“).¹¹ Pro zastánce humanitární intervence představuje doktrína spravedlivé války vábivou vizi, prostřednictvím které by byl zásah vedený za účelem ochrany lidských práv lehce ospravedlnitelný a usilují proto o její vzkříšení.

(2) navzdory propagovanému pozitivismu odmítajícímu jakékoliv morální soudy („právo je minimem morálky“)¹² je žádoucí, aby mezi pravidlem morálky a pravidlem práva nezela přílišná mezera, neboť případná disproporce snižuje ochotu adresátů chovat se podle práva. Uvedený argument opět nahrává zastáncům humanitární intervence, neboť mezinárodní právo se dle jejich názoru nemůže zásadně rozcházet s morálním soudem, že masové a systematické porušování lidských práv je nežádoucí – pokud mezinárodní právo nezareaguje, je jeho obcházení zcela ospravedlnitelné.¹³

Literatura zabývající se otázkou humanitární intervence je ve svém celku v podstatě nezmapovatelná¹⁴, jakékoliv nové pojednání se může opřít o rozsáhlou práci předchůdců: problematika humanitární intervence je integrální součástí všech učebnic mezinárodního práva a mezinárodních vztahů, každý případ intervence po roce 1945 je podrobně rozebrán v časopisecké literatuře, vzhledem k prastarosti otázky navíc lze, pro účely vymezení historického vývoje, vycházet z titulů sepsaných např. v polovině 17. století.¹⁵ Obsáhlejší pojednání rozebírají otázku humanitární intervence v širších, tj. nikoliv pouze legálních, souvislostech – lze zmínit publikaci *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (2003), kterou editorovali J. Holzgrefe a R. Keohane, stejně tak

¹¹ DAVID, Vladislav a kol.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha 2005, s. 28. Současně je třeba podotknout, že koncepce spravedlivé války byla používána k ospravedlnění ozbrojeného konfliktu v době, kdy použití síly nebylo postaveno mimo právo, ale tvořilo pouze faktický prostředek řešení sporů. Z tohoto důvodu v tomto období ani nemá smysl uvažovat o humanitární intervenci jako výjimce ze zákazu užití síly.

¹² GERLOCH, Aleš: *Teorie práva*. Dobrá voda 2001, s. 254.

¹³ Srovnej FRANCK, Thomas: *Interpretation and Change in the Law of Humanitarian Intervention*. In: HOLZGREFE, Jeff L. – KEOHANE, Robert O. (Eds.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge 2003, s. 211-212.

¹⁴ Pro ilustraci katalog knihovny v budově Mírového paláce (sídlo Mezinárodního soudního dvora), jež je považována za největší knihovnu mezinárodního práva na světě, obsahuje 552 titulů, v jejichž názvu je přímo obsaženo slovní spojení *humanitární intervence*.

¹⁵ Např. Grotiovo pojednání *O právu války a míru* (1625).

publikaci s jednoduchým názvem *Humanitarian Intervention* (2006) připravenou pod vedením T. Nardina a M. Williamsové. Současná česká literatura podobné široké pojednání doposud nanabízí. Určitě však lze zmínit článek R. Barinky otištěný v časopise *Právník* pod názvem *Status humanitární intervence v mezinárodním právu* (2003). Na 45 stranách autor rozebírá pozici humanitární intervence v současném mezinárodním právu, nastiňuje spor mezi klasicisty a realisty (viz. výše), snaží se vyvodit legalitu sledovaného institutu z praxe států po 2. světové válce, přičemž dospívá k negativnímu závěru. Autor přistupuje k tématu objektivně, nestrání ani jednomu názorovému proudu – podobný přístup nicméně schází celé řadě prací, z nichž je stanovisko autora patrné už na první pohled, mnohdy až s křečovitým přehlížením argumentů druhého tábora. Barinkova práce je doposud nejobsáhlejším čistě právním pojednáním o humanitární intervenci dostupným v českém jazyce.

Předkládaná práce se člení na čtyři kapitoly. V úvodní části je podáno vymezení pojmu humanitární intervence, je provedena klasifikace současných přístupů a podán alespoň velmi stručný nástin vůdčích obhájců a odpůrců tohoto institutu. Ve druhé kapitole je poreferováno o argumentech, z nichž vychází obhájci institutu humanitární intervence, třetí kapitola potom předkládá argumenty odpůrců – v obou kapitolách je kladen zvláštní důraz na výklad základního dokumentu mezinárodního práva, jímž je Charta OSN (podkapitoly 2.2. a 3.2.). Poslední část je věnována rozboru státní praxe zatím posledního případu, který opětovně vyvolal bouřlivé diskuze o přípustnosti či nepřípustnosti sledovaného institutu. Po stručném shrnutí dění v letech 2003-2007 bude pozornost věnována postupu mezinárodního společenství v případě dárfúrské krize – cílem práce je zhodnotit, zda je možné v případě přístupu mezinárodního společenství k humanitární katastrofě v Dárfúru hovořit o precedentu, který by stál na počátku nově zformovaného pravidla mezinárodního obyčejového práva v oblasti humanitární intervence.

1. Pojem humanitární intervence

Snaha o nalézání definic ve společenských vědách může být velmi zrádná, římská floskule *omnis definitio periculosa est* si udržela svou platnost do dnešních dnů. Vymezení pojmu, se kterým bude pracováno na dalších stranách, se však jeví jako zcela nezbytné. Z celé řady definic, jež více či méně úspěšně vymezují pojmové znaky institutu humanitární intervence, lze zmínit následující: humanitární intervence „představuje hrozbu nebo použití ozbrojené síly jedním či více státy na území jiného státu za účelem zastavení, popř. prevence závažných a rozsáhlých porušování lidských práv jednotlivců jiných než vlastních státních příslušníků, a to bez souhlasu státu, na jehož území je síly či hrozby silou užito“.¹⁶

K uvedenému definičnímu vymezení lze pro zpřesnění dodat následující:

(1) užití síly či hrozba užití síly směřuje k ochraně lidských práv jiných než vlastních státních příslušníků. Jestliže lze hovořit o generacích humanitárních intervencí, ochrana vlastních státních příslušníků nacházejících se v jiných státech je považována za vůbec první generaci. Z titulu uplatňování principu personalit je akceptovatelnější (nebo alespoň méně kontroverzní) i v systému vystaveném na obecném zákazu užití síly.¹⁷ Navíc dle U. Beyerlina „je tento druh intervence diskutován spíše v souvislosti se sebeobranou“.¹⁸

¹⁶ HOLZGREFE, Jeff L.: *The Humanitarian Intervention Debate*. In: HOLZGREFE, Jeff L. – KEOHANE, Robert O. (Eds.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge 2003, s. 18. Pro doplnění je vhodné upozornit na diametrálně odlišný institut tzv. humanitární pomoci (*humanitarian assistance*) objevující se až v průběhu 20. století. Zatímco humanitární intervence vyvolává mnohé problematické otázky, humanitární pomoc, byť mnohem mladší, se již vzhledem k bohaté státní praxi a podpoře stala pevnou součástí mezinárodního práva. Jediným problematickým aspektem humanitární pomoci může být její zneužití k intervenci do vnitřních záležitostí státu, na což upozornil MSD ve sporu USA a Nikaraguy (srovnej rozsudek MSD ve sporu mezi USA a Nikaragou ze dne 27. června 1986, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*). Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986, s. 115, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> (29.2.2008)

¹⁷ V rámci tzv. první generace humanitární intervence lze zmínit např. zásah Velké Británie v Číně (1927) nebo záchrannou operaci Izraele na letišti Entebbe (1976). Ke generacím humanitárních intervencí rovněž TYAGI, Y. K.: *Humanitarian Intervention Revisited*. Michigan Journal of International Law, 16, 1995, 3, s. 883-910.

¹⁸ BEYERLIN, Ulrich: *Humanitarian Intervention*. In: *Encyclopedia of Public International Law*. BERNHARDT, Rudolf (Ed.) Amsterdam 1997, s. 926.

(2) bez ohledu na souhlas intervencí postiženého státu je nutno rozlišit humanitární intervenci provedenou plně pod egidou Organizace spojených národů (dále jen OSN). Jestliže je určitá humanitární katastrofa klasifikována na půdě Rady bezpečnosti (dále jen RB) v rámci meritorního hlasování podle kapitoly VII Charty OSN (čl. 39 Charty) jako hrozba pro mezinárodní mír a bezpečnost, a je-li následně *ad hoc* vytvořená koalice států zmocněna k vojenskému zásahu dle čl. 42 Charty, je taková intervence uskutečněna plně v intencích Chartou OSN předvídaného systému kolektivní bezpečnosti a o její legalitě nelze mít jakékoliv pochyby. Totéž lze říci rovněž o mírových operacích, ať už autorizovaných podle kapitoly VI či VII Charty OSN – ve většině případů navíc mírové mise operují i souhlasem teritoriálního státu. Humanitární intervence ad (1) a ad (2) proto bez dalšího nejsou předmětem předkládané práce.

(3) Jestliže má být o humanitární intervenci pojednáno jako o eventuální výjimce ze zákazu užití síly (čl. 2 odst. 4 Charty), je vyloučení intervence ad (2) zcela opodstatněné. V bakalářské práci bude proto věnována pozornost pouze tzv. jednostranné humanitární intervenci (*unilateral humanitarian intervention*). Pojem *jednostrannosti* lze přitom chápat ve dvou rovinách. Za prvé, ve smyslu antonyma ke slovu kolektivní – v tomto případě by se jednalo o humanitární intervenci podniknutou pouze jediným státem. Je zřejmé, že užití vojenské síly za účelem ochrany cizích státních příslušníků pouze ve vzájemném vztahu dvou států je jen stěží akceptovatelné, přinejmenším proto, že v morálně a politicky velmi citlivé oblasti humanitární intervence „nemůže být jediný stát nadán mocí moudře určit, kdy zasáhnout.“¹⁹ Uvedené konstatování je teorií (a nutno říci i praxí) přijímáno vcelku bez výhrad.²⁰ Na základě výše uvedených názorů lze

¹⁹ HENKIN, Louis: *Kosovo and the Law of "Humanitarian Intervention"*. In: EDITORIAL'S COMMENTS: *NATO's Kosovo Intervention*. American Journal of International Law, 93, 1999, 4, s. 825. Na stejném místě lze nalézt názor, že „odmítnutí jednostranné intervence nevede k politice neintervence, ale naopak k rozvoji určité formy kolektivní intervence“. Ibid, s. 825.

²⁰ Srovnej BERGER, L. F.: c. d., s. 614 (Berger hovoří o tzv. *joint action*, kolektivní zásah spojuje s činností OSN), REISMAN, Michael: *Unilateral Actions and the Transformations of the World Constitutive Process: The Special Problem of Humanitarian Intervention*. European Journal of International Law, 11, 2000, 1, s. 3-18. Z praktického hlediska byl požadavek kolektivnosti, a tedy odmítnutí jednostrannosti, zdůrazňován všemi státy podílejícími se na zásahu NATO v bývalé Jugoslávii – srovnej CASSESE, Antonio: *A Follow – Up: A Forcible Humanitarian Countermeasures and Opinio Necessitatis*. European Journal of International Law. 10, 1999, 4, s. 794.

proto učinit závěr, že každá jednostranná humanitární intervence, která usiluje o svou legitimnost musí být z povahy věci kolektivní.

Jednostrannost je proto nutné vykládat ve smyslu negace humanitární intervence ad (2), tzn. ve smyslu intervence provedené nejen bez souhlasu dotčeného státu, ale především bez autorizace RB. Právě posledně jmenovaný druh humanitární intervence je předmětem sporu vedeného po staletí generacemi teoretiků mezinárodního práva a mezinárodních vztahů, právě tomuto způsobu užití síly ve vzájemných mezistátních vztazích je věnována pozornost v předkládané bakalářské práci. Z nejznámějších příkladů poslední doby lze opakovaně uvést zásah ECOWAS v Libérii (1990-1991) a Sierra Leoně (1997), operaci v Iráku vedenou za účelem ochrany kurdské a šíitské populace (1991), intervenci v Kosovu (1999).²¹

Roztříštěné a zcela antagonistické názory na humanitární intervenci je možné shrnout v následujících teoretických přístupech²²:

- (1) přístup status quo – humanitární intervence nemá jakýkoliv základ v mezinárodním právu, nelze ji podřadit ani pod jednu ze dvou povolených výjimek ze zákazu užití síly (sebeobrana a opatření podle kapitoly VII Charty) – odpovídá pozici Ruska, Číny a Hnutí nezúčastněných států
- (2) přístup prominutelného porušení (*excusable breach*) – humanitární intervence je nelegální, nicméně v situacích obzvláště naléhavých je politicky a morálně přípustná, státy angažující se v zásahu na sebe berou

²¹ VÁLEK, Petr: *Is Unilateral Humanitarian Intervention Compatible with U.N. Charter?* Michigan Journal of International Law, 26, 2005, 2, s. 1228. O souhlasu RB nelze hovořit ani v případě Kosova, a to i přesto, že se po provedení akce objevily názory, jež dohledávaly autorizaci RB *ex post* v rezoluci 1244, *S.C. Res. 1244*, U.N.Doc. S/RES/1244 (1999), dostupné na <http://daccess-ods.un.org/TMP/4790019.html> (29.2.2008) Zastánci tohoto přístupu argumentují tím, že Charta výslovně nestanoví časové hledisko udělení souhlasu. Uvedený přístup však bez dalšího staví na hlavu postup předvídaný Chartou – státy usilující o provedení vojenské akce totiž jednají s jasným úmyslem obejít rozhodovací mechanismy RB, neboť nečekají na rozhodnutí RB (pozitivní či negativní), ale dávají hlavnímu orgánu OSN, jenž nese primární odpovědnost za udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, možnost pouhého negování již probíhající akce, čímž, vzhledem k potenciálnímu uplatnění práva veta některým ze stálých členů RB, podstatně snižuje manévrovací prostor tohoto orgánu.

²² STROMSETH, Jane: *Rethinking Humanitarian Intervention: the Case for Incremental Change*. In: HOLZGREFE, Jeff L. – KEOHANE, Robert O. (Eds.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge 2003, s. 242-45.

riziko porušení mezinárodního závazku kogentní povahy, nicméně neočekávají, že dojde k uložení sankce

- (3) přístup postupného právního ospravedlnění (*customary law evolution of legal justification*) – hledání precedentů, které by umožnily nejenom politické a morální zdůvodnění, ale rovněž zdůvodnění právní; v praxi států po roce 1945 jsou nalézány určité společné prvky, které by byly základem rozvíjející se obyčejové normy²³
- (4) přístup legality – humanitární intervence je platnou součástí mezinárodního práva.

Z významných proponentů současného teoretického sporu o pozici humanitární intervence v mezinárodním právu lze uvést L. Henkina jako jednoznačného odpůrce, T. Francka, M. Reismana či O. Schachtera jako zastánce přístupu prominutelného porušení, a konečně A. D'Amata jako obhájce legality humanitární intervence. V teoretických názorech se projevuje i značná míra fluktuace mezi jednotlivými kategoriemi, což dokládá např. M. Reisman původně hájící humanitární intervenci z pozic legality.²⁴

Závěrem je k pojmovému vymezení nutno dodat, že vychází z pozic opravňujících, nikoliv příkazujících, jež jsou spojeny s koncepcí odpovědnosti chránit (*responsibility to protect*) popsané v další části práce (podkapitola 2.3.)

²³ Autorka uvádí rovněž přístup kodifikační, jenž v konečném důsledku spočívá v doplnění Charty OSN o další výslovně uvedenou výjimku z použití síly. Ibid, s. 244.

²⁴ Reisman původně vyvozoval legalitu přímo z Charty OSN, poukazoval na fakt, že kdyby RB řádně plnila své funkce vyplývající z primární povinnosti zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti, zajišťovala by minimální standard ochrany lidských práv sama, poněvadž tak ale nečiní, zákaz užití síly ztratil své opodstatnění v plné šíři – viz. BELLAMY, Alex. J – WILLIAMS, Paul D.: *The UN Security Council and the Question of Humanitarian Intervention in Darfur*. Journal of Military Ethics, 5, 2006, 2, s. 147.

2. Obhajoba humanitární intervence

2.1. Ochrana lidských práv na mezinárodní scéně

Nejpůsobivějším argumentem obhájců humanitární intervence je zajištění a udržení minimálního mezinárodněprávního standardu ochrany lidských práv, a to především v zemích, kde dochází k jejich systematickému a vážnému porušování. Ochrana lidských práv prošla v uplynulých 50 letech nebyvalým rozvojem. Z institutu, který bez dalšího spadal výlučně do sféry vnitřní politiky státu (čl. 2 odst. 7 Charty), se stala integrální součástí mezinárodního práva.

Ochrana lidských práv na mezinárodní scéně je překonáním tzv. *teorie dvou sfér*, která „staví na neústupném rozlišování mezi oblastí vztahů uvnitř státu, která vymezuje vnitrostátní řád a je upravena vnitrostátním právem, a sférou vztahů mezistátních, jež definuje mezinárodní řád a je upravena mezinárodním právem veřejným.“²⁵ Uvedené konstatování má zásadní význam pro postavení jednotlivce, který tváří v tvář státní moci přestává být pouhou loutkou, ale zaujímá pozici emancipovaného subjektu, který se může dovolat ochrany i na mezinárodním poli.

Stačí zmínit *Všeobecnou deklaraci lidských práv* (1948), *Úmluvu o zabránění a trestání zločinu genocidia* (1949), *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* (1966), *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (1966), *Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání* (1984). Zreformovaný systém evropské regionální ochrany lidských práv, jemuž vévodí v roce 1998 ustavený Evropský soudní dvůr pro lidská práva, umožňuje jednotlivci podávat žalobu směřující proti státu v případě, že bylo porušeno jeho právo zakotvené v *Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod* (1950).²⁶

Nebyvalým rozvojem konečně prošla i oblast mezinárodního práva trestního. Ve směřování ke stále dokonalejším formám bylo dosaženo zřízení

²⁵ SUDRE, Frederic: *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno 1997, s. 21.

²⁶ Obdobný, i když méně rozvinutý, systém lze nalézt i v rámci amerického regionálního systému - Inter-americký soud pro lidská práva.

stálého a univerzálního Mezinárodního trestního soudu (dále jen MTS), jehož zakládací smlouvu (Římský statut – 1998) doposud Česká republika, jako jediný člen Evropské unie, neratifikovala. Z hlediska bakalářské práce je činnost MTS zvlášť významná, neboť rezolucí RB 1593 z roku 2005 bylo systematické páchání zločinů proti lidskosti na území Dárfúru předloženo této instituci k projednání.²⁷ Lze tedy shrnout, že princip suverenity státu doznal v posledním století a zejména v posledních 60 letech značných změn, kdy původní absolutní koncept byl následně relativizován, což přímo souvisí se stále emancipovanějším postavením nestátních aktérů na mezinárodní scéně.

Obhájci humanitární intervence poukazují na statut lidskoprávních norem v současném mezinárodním právu, který umožňuje jejich vynucování i za hranicemi vlastního státu: (1) normy zajišťující ochranu nejzákladnějších lidských práv mají povahu *erga omnes* (nikoliv pouze *inter partes* ve vztahu dvou či více států), tj. závazek ochrany lidských práv tak vystupuje vůči mezinárodnímu společenství jako celku, z čehož plyne, že na jeho dodržování má právní zájem každý stát, který v případě porušení takového závazku může participovat na obnovení předchozího stavu. Povahu *erga omnes* přisuzuje současné mezinárodní právo pravidlům zajišťujícím základní lidská práva (exemplárně např. zákaz genocidy).²⁸ (2) normy zajišťující ochranu lidských práv mají dále povahu *ius cogens*. Dlouholetý teoretický spor o existenci kogentní normativity vyřešila Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969 – dále jen Úmluva), která ve svém čl. 53 stanoví, že kogentní normou je „*norma přijatá a uznaná mezinárodním společenstvím států jako celkem za normu, od níž není dovoleno se odchýlit a*

²⁷ Mezinárodní trestní soudnictví, původně koncipované jako soudnictví vítězů nad poraženými v rámci Norimberského vojenského tribunálu a Tokijského vojenského tribunálu (*victor justice*), se po bezmála 50 leté odmlce vydalo cestou zřizování *ad hoc* tribunálů jako pomocných orgánů RB (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu), které působí *ex post* pouze pro konkrétní konflikt s časově omezeným mandátem. Zřízení MTS jako trvalého a univerzálního soudu je nesporným pokrokem na cestě k odstranění beztrestnosti pachatelů zločinů podle mezinárodního práva. Na druhou stranu je možné zmínit současnou praxi mezinárodního společenství směřující rovněž ke vzniku tzv. hybridních soudů (kombinujících mezinárodní i vnitrostátní trestní prvky) – Zvláštní senát pro Sierru Leone, či v současné době vytvářený Zvláštní tribunál pro Libanon.

²⁸ Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve sporu Belgie a Španělska ze dne 5. února 1970, *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain)*. Judgment, I.C.J. Report 1970, s. 32, para. 33-34), dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf> (14.11.2007)

kteřá může být změněna pouze novou normou obecného mezinárodního práva stejné povahy.²⁹ Byť současné znění Úmluvy neobsahuje výčet kogentní normativity a stanoví pouze obecnou definici, v jiných pramenech je možno příklady těchto základních stavebních kamenů mezinárodního práva dohledat. Mezi kogentní normy lze zařadit zákaz užití síly nebo hrozbu silou, právo národů na sebeurčení, povinnost k ochraně životního prostředí a konečně ochranu lidských práv před jejich závažným a rozsáhlým porušováním např. prostřednictvím genocidy, apartheidu či otrokářství.³⁰ Uvedeným pravidlům proto musí být zajištěna ochrana bez dalšího a za každých okolností, jejich dodržování je předpokladem stability mezinárodního práva.

Uvedený výčet lidskoprávních ustanovení není taxativní – zjevné, hromadné a systematické porušování nejzákladnějších lidských práv (práva na život), byť oficiálně neoznačené za genocidu,³¹ by proto vzhledem k uvedeným vlastnostem taktéž představovalo porušení kogentní normy mezinárodního práva. Obhájcí humanitární intervence argumentují tím, že Charta musí být vykládána dynamicky, jako „živý instrument“ reflektující směřování mezinárodního práva v posledních 50 letech. Svoji pozici opírají o právní větu obsaženou v posudku týkajícím se přítomnosti Jihoafrické republiky v Namibii: „*Soud musí vzít v úvahu změny, k nimž došlo v uplynulém půlstoletí...jeho interpretace nemůže zůstat prodělaným vývojem práva neovlivněna.*“³² V následující části je věnována pozornost výkladu Charty OSN, přičemž kritické zhodnocení předcházející

²⁹ *Vídeňská úmluva o smluvním právu* (oficiální český překlad Úmluvy byl vyhlášen pod č. 15/1988 Sb.)

³⁰ International Law Commission: *Draft Articles on Responsibility of State for International Wrongful Act adopted by Commission on first reading*, dostupné na http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_1996.pdf (14.11.2007) Nutno zdůraznit, že kogentní povahu tedy nemají veškerá lidská práva, nejméně pak např. práva hospodářská.

³¹ Ani OSN ani AU oficiálně masové porušování lidských práv neoznačila za genocidu. Nejznámějším prohlášením proto zůstalo usnesení Kongresu USA, který jednomyslně označil situaci v Darfuru za akt genocidy. Srovnej *H. Concurrent Resolution 467*, dostupné na <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=689> (14.11.2007)

³² Posudek vydaný ve věci právních následků přítomnosti Jihoafrické republiky v Namibii ze dne 21. června 1971, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*. Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, para. 53, s. 19, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5595.pdf> (29.2.2008)

kapitoly je učiněno až v souvislosti s pojednáním o kogentním zákazu užití síly (podkapitola 3.1.)

2.2. Charta OSN - mandát k humanitární intervenci?

Odpověď na sledovanou otázku by mohl poskytnout výklad základního dokumentu mezinárodního práva, jímž je Charta OSN. Základem argumentace realistů hájících pozice humanitární intervence je skutečnost, že „*Charta neobsahuje výslovný zákaz takového zásahu* (a proto – přidáno autorem) *jej nelze bez dalšího považovat za protiprávní.*“³³ V mezinárodním právu totiž platí ustanovení typické pro oblast soukromoprávních vztahů, a sice „vše je dovoleno, co není zakázáno“, nikoliv veřejnoprávní zásada „vše je zakázáno, co není dovoleno“.³⁴

Dle realistů z dikce čl. 2 odst. 4 Charty nevyplývá striktní zákaz užití síly, ale pouze zákaz užití síly či hrozby silou proti územní celistvosti, politické nezávislosti či jakýmkoliv jiným způsobem neslučitelným s cíli OSN (tzv. permissivní pojetí užití síly).³⁵ Z ducha realistické logiky vyplývá, že užití síly, které nesměruje proti územní celistvosti, politické nezávislosti a které je slučitelné s cíli OSN, je bez dalšího přípustné.

Obhájci humanitární intervence dále posilují své pozice tvrzením, že tvůrcům Charty nebyla lhostejná ani otázka lidských práv (viz. kapitola I.), ale naopak tato byla vnímána jako jedna z priorit tehdy nově založené organizace. Lidskoprávní ustanovení totiž zaujímají v textu Charty čestné místo v preambuli („*prohlásiti znova svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a národů velikých i malých*“) a mezi samotnými cíly vymezenými čl. 1 („*podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka*

³³ BARINKA, Roman: *Status humanitární intervence v mezinárodním právu*. Právník, 142, 2003, 9, s. 868.

³⁴ Srovnej MALENOVSKÝ, Jiří: *Mezinárodní právo veřejné – obecná část*. Brno 1993, s. 59.

³⁵ Čl. 2 odst. 4 Charty OSN stanoví: „*Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby násilím neb použití násilí ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.*“

*nebo náboženství*³⁶). Užití síly směřující k zajištění ochrany lidských práv by proto nejenže nebylo nelegální, ale naopak by bylo zásahem usilujícím o naplnění samotných cílů OSN. Radikálními realisty by proto neutralita OSN v případě humanitárních krizí mohla být vnímána spíše jako porušení povinností vyplývajících z Charty.

Výlučným cílem humanitární intervence je ochrana lidských práv – intervent nesleduje ani územní zisk ani výkon politických funkcí, naopak naplňuje jeden z cílů OSN. Proto dočasný pobyt cizích vojsk na území postiženého státu nelze považovat za akt usilující o narušení územní celistvosti – jak podotýká R. Barinka, dle realistů z historického hlediska „*správný výklad uvedeného slovního spojení tedy vede k závěru, že daná norma chrání státy pouze před trvalou ztrátou části území.*“³⁷ S klasickým dilematem humanitárních intervencí v podobě odstranění politických vůdců přímo zodpovědných za oficiální vládní politiku porušující v masovém měřítku lidská práva vlastních občanů, tedy aktem, jenž je samotným meritem efektivity této intervence, se obhájci vypořádávají ve svůj prospěch jednoduše tak, že odstranění vlády odpovědné za masové vraždění nepovažují za poškození mezinárodně právní subjektivity státu. Položením rovnítka mezi politickou nezávislostí a mezinárodněprávní subjektivitou je tak zajištěna legalita. Odstranění Sadama Husseina při akci v Iráku z roku 2003, byť nezdůvodněné potřebou ochrany lidských práv, by proto podle uvedené koncepce bylo zcela legální.

V souvislosti s obhajobou humanitární intervence založené na Chartě OSN je nutno zmínit čl. 55, dle kterého „*Spojené národy budou pracovat pro obecnou úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka nebo náboženství a pro jejich zachování*“ a následující čl. 56 stanovící závazek všech členů OSN postupovat společně i jednotlivě v součinnosti s OSN, aby bylo dosaženo cílů stanovených čl. 55. Navzdory námitkám o právní nezávaznosti uvedených ustanovení zůstává pravdou, že praxe orgánů OSN potvrzuje v posledních letech spíše opak.³⁸

³⁶ Čl. 1 odst. 3 Charty OSN.

³⁷ BARINKA, R.: c. d.: s. 869.

³⁸ Tamtéž, s. 881.

2.3. Ostatní prameny obhajoby humanitární intervence - zpráva ICISS

Především v důsledku intervence států NATO v Kosovu byla v roce 2000 sestavena nezávislá Mezinárodní komise pro intervenci a státní svrchovanost (dále jen Komise). Jak vyplývá z názvu, mandát Komise spočíval v posouzení vzájemného vztahu dvou protichůdných principů. O rok později Komise předložila generálnímu tajemníkovi OSN hodnotící zprávu, v níž se poprvé objevil termín tzv. odpovědnosti chránit (*responsibility to protect*)³⁹, který na první pohled nahrává do karet zastáncům humanitární intervence.

Dle názoru autora této práce se však přes nespornou přitažlivost celého konceptu nelze ubránit dojmu, že odpovědnost chránit má stále blíže k rétorické deklaraci než k rodící se právní normě.⁴⁰ Z legálního hlediska se jedná o zcela nevyjasněný termín kombinující tradiční a progresivní prvky, jenž je obsažen v dokumentech postrádajících právní závaznost. Na jistou „terminologickou schizofrenii“ výstižně upozorňuje C. Stahn, když hovoří o „*starém vínu v nových lahvích*“.⁴¹ Koncept odpovědnosti k ochraně totiž pouze otáčí perspektivu pohledu na vztah intervence a svrchovanosti (ze státu na jednotlivce), nicméně není schopen vyřešit jádro samotného antagonismu mezi oběma pojmy.⁴²

³⁹ International Commission on Intervention and State Sovereignty: *The Responsibility to Protect – Report of ICISS*, dostupné na <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf> (29.2.2008) V průběhu následujících let se koncept odpovědnosti k ochraně dostal do dalších dokumentů - *A More Secure World: Our Shared Responsibility, Report of the UN High-Level Panel on Threats, Challenges and Change*, UN Doc. A/59/565 (2004), dostupné na <http://www.un.org/secureworld/report.pdf> (19.11.2007); *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, Report of the Secretary-General*, UNDoc. A/59/2005, para 16–22 (2005), dostupné na <http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm> (19.11.2007) a konečně *2005 World Summit Outcome*, GA Res. 60/1, para 138–39 (2005), dostupné na http://www.reformtheun.org/index.php/united_nations/1433 (19.11.2007). Tato rezoluce Valného shromáždění byla reflektována i RB v rezoluci 1674.

⁴⁰ Srovnej HILPOLD, Peter: *The Duty to Protect and the Reform of the United Nations—A New Step in the Development of International Law?* Max Planck Yearbook of International Law, 10, 2006, s. 35–69.

⁴¹ STAHN, Carsten: *Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm?* American Journal of International Law, 101, 2007, 1, s. 111.

⁴² Otázka užití síly bez předchozí autorizace RB je implicitně připuštěna, nicméně věnuje se jí pouhých pět odstavců (6.36–6.40) – opět je zdůrazněna spíše OSN, které se z důvodu zachování reputace doporučuje jednat, o přípustnosti samotné intervence v takovém případě se nehovoří.

Předně některé aspekty odpovědnosti k ochraně jsou zcela typickou součástí mezinárodního práva či mezinárodní praxe – např. povinnost státu chránit a respektovat lidská práva, trojí struktura odpovědnosti (prevence, reakce, obnova), jež se odráží v mírových operacích. Na druhé straně je neoddělitelnou součástí pojmu pozitivní rámec odpovědnosti, který ukládá povinnost zasáhnout v případě vážného porušování lidských práv nejen pro teritoriální stát, ale rovněž pro mezinárodního společenství jako celek. V roce 2001 byla Komise pro mezinárodní právo (dále jen ILC) přijata ve druhém čtení definitivní verze *Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování* (dále jen *Návrh článků*), která v čl. 41 předvíдалa odpovědnostní následky protiprávní chování, které se dotýká zájmu mezinárodního společenství jako celku (typicky spáchání genocidy). Rovněž ILC stanovila pozitivní povinnost v podobě „*povinnosti států spolupracovat všemi legálními prostředky za účelem dosažení ukončení protiprávního chování*“, nicméně v komentáři k čl. 41 ILC vyjádřila pochybnost, že „*tuto povinnost stanoví současné obecné mezinárodní právo*“ a přiklonila se k názoru, že „*by se mohlo jednat o* (pouhý – přidáno autorem) *progresivní rozvoj*“.⁴³

Jinými slovy, koncept odpovědnosti chránit zachází za hranice současného mezinárodního práva, stanoví primární povinnost reakce, a to i v případě spáchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, tj. nejen v případě genocidy.⁴⁴ Z logiky věci by navíc vyplývalo, že v případě nesplnění této povinnosti by sekundárně nastupovala odpovědnost státu. Naznačený přístup ve své „*progresivní*“ části patrně nemá šanci na úspěch, což dokládá rozhodné prohlášení velvyslance USA při OSN J. Boltona, že „*Spojené státy nepřijmou, že by mezinárodní společenství jako celek, Rada bezpečnosti, či jednotlivé státy měly podle mezinárodního práva povinnost k intervenci*“.⁴⁵

Lze konstatovat, že celý koncept je zaměřen spíše na zvýšení funkčnosti OSN, naléhá na RB, aby v případech mohutného porušování lidských práv využila svou kapacitu a prostřednictvím regionálních organizací či koalice států

⁴³ CRAWFORD, James: *The ILC's Articles on State Responsibility*. Cambridge 2002, s. 249.

⁴⁴ ICISS Report, s. 33.

⁴⁵ STAHN, C.: c. d., s. 108.

v krajním případě vojensky zasáhla – v tomto případě se však opět nejedná o nic nového a nelze hovořit o jednostranné humanitární intervenci ve smyslu, ve kterém je vymezena v předchozí kapitole. Jak však bude naznačeno v závěrečné části práce, s institutem odpovědnosti chránit bylo v souvislosti s dárfúrskou krizí operováno.⁴⁶

⁴⁶ Srovnej WAAL, Alex De: *Darfur and the Failure of the Responsibility to Protect*. *International Affairs*, 83, 2007, 6, 1039-1054.

3. Kritika humanitární intervence

3.1. Zákaz užití síly jako kogentní norma

Ustanovení čl. 2 odst. 4 Charty má v současném mezinárodním právu zcela výlučné postavení, neboť představuje kogentní normu vztahující se k zákazu užití síly či hrozby silou. Zákaz užití síly, jako reakce na hrůzy 2. světové války, byl vyvrcholením dlouhodobější snahy vystavit mezinárodní právo a mezinárodní vztahy na pevnějších základech a překlenout tak anarchii spojenou s vnímáním války jako běžné součásti mezistátních vztahů.⁴⁷

Společnost národů, dítě zrozené z 1. světové války, nedokázala jednostrannému užití síly zabránit. Čl. 12 Paktu Společnosti národů předvídá pouze formální postup, jenž měl být sledován v případě zahájení (jinak zcela legálního) vojenského střetu, nicméně ani tento strohý požadavek nebyl v praxi příliš respektován – M. Reisman hovoří o *inefektivní konstitutivní struktuře*⁴⁸. Mezinárodněprávním instrumentem, který zakázal válku „*jako prostředek národní politiky*“, tedy i v situacích, kdy by sloužila k vynucování práva, byl až Briand-Kelloggův pakt z roku 1928.⁴⁹ Rozsudek Norimberského tribunálu proto mohl v roce 1945 konstatovat, že „*absolutní zákaz použití síly v mezinárodních vztazích byl již před touto válkou součástí obecného mezinárodního práva.*“⁵⁰

Charta OSN naznačený vývoj pochopitelně refletovala a jejím prvořadým cílem bylo zabezpečení mezinárodního míru a bezpečnosti poskytnutím monopolního postavení RB, která měla být napříště orgánem, jenž rozhodne o každém užití vojenské síly. Uvedenému konstatování odpovídá rovněž systematika Charty – čl. 1 odst. 1 stanoví primární cíl, jímž je zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, a za tím účelem podnikání účinných

⁴⁷ CASSESE, A.: *International Law*, s. 322.

⁴⁸ REISMAN, M. W.: c. d., s. 14.

⁴⁹ Srovnej DAVID, V. a kol.: c. d., s. 67.

⁵⁰ *Ibid*, s. 67.

kolektivních opatření, prostřednictvím kterých by se předešlo či odklidilo ohrožení míru a byly zrušeny útočné činy nebo jiná porušení míru.

Charta OSN představuje centralizovaný a institucionalizovaný mechanismus donucení ušitý na míru stěžejní normě mezinárodního práva vtělené do zákazu užití síly - jakékoliv jiné použití Charty (např. ochrana lidských práv) vede nutně k problematickým závěrům. V čistě ideální rovině neměla být po roce 1945 jakákoliv jednostranná akce přípustná (předpokládaný systém Charty měl být plně efektivní i v případě ochrany lidských práv), nicméně následná neúčinnost systému způsobená mimo jiné odlišným přístupem velmocí ke kategorii lidských práv, jako nově artikulovanému odvětví s významným mezinárodním prvkem, byla spouštěcím mechanismem diskuzí o postavení humanitární intervence v systému, jenž nedosahuje předem předpokládaných kvalit.⁵¹

Humanitární intervence by však neměla být prohlášena za platnou součást mezinárodního práva jenom proto, že systém, který by jinak měl přistoupit k řešení akutních humanitárních katastrof, toho není schopen.

V kapitole 2.1. byl zmíněn dynamický výklad Charty OSN naléhavě volající po interpretaci ustanovení o užití síly s ohledem na rozvoj mezinárodního práva, jehož nedílnou součástí se stala lidská práva mající povahu norem *erga omnes* a *ius cogens*. Z dynamického výkladu však vyplývá střet, který patrně nemá vítěze, neboť kogentní povaha je přisouzena pravidlům na obou stranách barikády. Současné mezinárodní právo je totiž hierarchicky vystaveno pouze ve vzájemném vztahu dispozitivních norem (tj. norem nemajících kogentní povahu) a norem kogentních, na druhé straně však neobsahuje pravidla pro posouzení střetu dvou imperativních norem. V žádném případě proto nelze připustit převahu jedné kogentní normy nad druhou, jinými slovy, porušení práva na užití síly nelze ospravedlňovat právem na zajištění ochrany lidských práv. Problematika humanitární intervence se tak dostává do bezvýhodné soutěsky, z níž je možno vyjít jen s přihlédnutím k jiným argumentům. Závěr o legalitě humanitární intervence by proto musel vyplývat z některého z pramenů mezinárodního práva

⁵¹ Reisman hovoří o návratu ze systému efektivního do systému jen částečně efektivního. REISMAN, M. W.: c. d., s. 12.

(smluvní či obyčejové povahy), případně z rozhodovací činnosti mezinárodních soudních tribunálů.

Lze však konstatovat, že humanitární intervence není právně ospravedlnitelná jenom proto, že lidským právům byla dějinným vývojem přiznána kogentní povaha - humanitární intervence je jevem mnohem komplexnějším.

3.2. Charta OSN – klasicistická pozice

Odpůrci legality humanitární intervence staví svou obranu na zrcadlově odlišných argumentech než realisté. Jak již bylo řečeno, vůdčím argumentem klasicistů je skutečnost, že Charta OSN obsahuje pouze dvě výslovné výjimky ze zákazu užití síly v podobě individuální či kolektivní sebeobranu (čl. 51) a kolektivní donucovací akce (čl. 42). Zmínka o humanitární intervenci v Chartě chybí. Dle klasicistů je tedy ochrana lidských práv, respektive ozbrojená akce proti státu, který v masovém měřítku porušuje lidská práva, legální pouze tehdy, je-li autorizována RB jako akce zajišťující mezinárodní mír a bezpečnost. Čl. 42 proto může zahrnovat i zásah za účelem ochrany lidských práv, a to na rozdíl od sebeobranu, „*jejíž koncept není natolik široký*“⁵².

Klasicisté dále argumentují, že myšlenka humanitární intervence není zdaleka nová a její nezpracování do konečného textu Charty proto musí být vnímáno jako odůvodněné, úmyslné a zcela racionální rozhodnutí států jednajících na konferenci v San Franciscu. Z iniciativy Francie byl totiž dodatek k návrhu Charty, který by státům umožnil intervenovat v cizím státě i bez souhlasu RB, pokud zde došlo ke zřejmému porušení základních svobod a lidských práv ohrožujícímu mezinárodní mír a bezpečnost, skutečně navrhován.⁵³ Další výjimka ze zákazu užití síly však nebyla přijata pro svou zjevnou vágnost a možnost zřejmého zneužití.

⁵² SIMMA, Bruno: *NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects*. European Journal of International Law, 10, 1999, 1, s. 16.

⁵³ FRANCK, T.: *Interpretation and Change in the Law of Humanitarian Intervention*, s. 207.

Aby byla zachována rovnost zbraní mezi oběma názorovými proudy, je nutno uvést rovněž další příklad z historie projednávání návrhu Charty. Norská delegace totiž v návaznosti na francouzský návrh požadovala zakotvit do konečného znění textu výslovnou povinnost států zdržet se užití síly či hrozby silou v situacích předem neschválených RB, čímž by byla jednoznačně dána najevo jejich protiprávnost.⁵⁴ Norský návrh byl však stejně jako francouzský odmítnut, čímž operují obhájcí humanitární intervence.

Klasicisté rovněž napadají argument zastánců humanitární intervence stran výkladu čl. 2 odst. 4 – dle klasicistů je neakceptovatelné, že by síla nemohla být použita pouze proti územní celistvosti, politické nezávislosti či způsobem odporujícím cílům OSN. Jednoznačným záměrem tvůrců bylo vyloučení užití síly ve vzájemných mezistátních vztazích (viz. kapitola 3.1.), z čehož vyplývá, že čl. 2 odst. 4 je nutno číst nikoliv permissivně, ale restriktivně – tj. ve smyslu úplného zákazu užití síly v mezinárodních vztazích. Stejně tak se klasicistická pozice rozchází s realistickým vnímáním pojmů „územní celistvost“ a „politická nezávislost“. Jeden z vůdčích odpůrců legality humanitární intervence O. Schachter uvádí, že *„invaze, jakkoliv krátká ve svém trvání, porušuje podstatu územní celistvosti...myšlenka, že války vedené z bohubíých příčin, jako jsou např. demokracie či lidská práva, neznamenají porušení územní celistvosti nebo politické nezávislosti, vyžaduje orwellovský výklad těchto pojmů.“*⁵⁵ Současné mezinárodní právo by bylo ochotno akceptovat maximálně velmi omezenou záchrannou misi (např. na letišti Entebbe v roce 1976), ale svržení politického režimu, jakkoliv represivního, je nutné definovat jako jednoznačné porušení čl. 2 odst. 4 Charty.⁵⁶

Myšlenka intervence v jiném státě navíc ostře kontrastuje s další klíčovou zásadou mezinárodního práva, a sice zásadou svrchované rovnosti států

⁵⁴ VÁLEK, P.: c. d., s. 1249.

⁵⁵ SCHACHTER, Oscar: *The Legality of Pro-Democratic Invasion*. American Journal of International Law, 78, 1984, s. 649.

⁵⁶ Navzdory tomu byla záchranná mise na letišti Entebbe ospravedlňována s poukazem na čl. 51 Charty, nedovolávala se výkladu čl. 2 odst. 4, což jasně dokládá praxi států (viz. podkapitola 3.4.) S rozdílným názorem vystupuje Sudre, dle něhož z Úmluvy proti braní rukojmích jednoznačně vyplývá závazek nezasahovat do suverenity států – tzn. intervence v jiném státě za účelem ochrany rukojmích by byla v rozporu s požadavkem mezinárodního práva. SUDRE, F.: c. d., s. 25.

vyjádřenou v čl. 2 odst. 1 Charty. Žádný stát se nemůže stavět do pozice soudce hodnotícího chování jiného státu, neboť v právním slova smyslu jsou si všechny státy rovny – uvedené konstatování výstižně vyjadřuje latinská floskule *pars in parem non habet iurisdictionem*.

Má-li být učiněn dílčí závěr, v neprospěch humanitární intervence jednoznačně hovoří její nezařazení do konečného textu Charty. Jak bylo zmíněno výše, francouzská iniciativa byla pro svou mnohoznačnost odmítnuta. Nelze však přehlédnout, že v ostatních kategoriích proti sobě vystupují vzájemně se negující argumenty, které tím pádem neumožňují učinit jednoznačný závěr o pozici humanitární intervence jen na základě výkladu Charty. Byť autor této práce nepovažuje některé názory realistického proudu za dostatečně přesvědčivé (např. představa humanitární intervence jako institutu neporušujícího územní celistvost a politickou nezávislost postiženého státu), je především s ohledem na kontradiktornost dvou cílů OSN nutné přistoupit k rozboru dalších pramenů mezinárodního práva, respektive k rozboru následné praxe států.

Uvedený přístup navíc zcela koresponduje s prostředky výkladu mezinárodních smluv předvídanými Vídeňskou úmluvou o smluvním právu (čl. 31 odst. 3).⁵⁷ Vzhledem k tomu, že takto učiněný výklad již jednoznačně straní nelegalitě humanitární intervence, lze hovořit o dalších pramenech kritiky humanitární intervence.

3.3. Ostatní prameny kritiky humanitární intervence

Předchozí kapitoly doposud nedaly jednoznačnou a uspokojivou odpověď na otázku pozice humanitární intervence v současném mezinárodním právu. Doposud byl konstatován pouze střet kogentní normativity doprovázený vzájemně se vylučujícím jazykovým a teleologickým výkladem Charty OSN. Následující část proto zachází dále.

⁵⁷ *Vídeňská úmluva o smluvním právu* vyhlášená pod č. 15/1988 Sb. Úmluva vstoupila v platnost v lednu 1980 – ačkoliv její čl. 4 vylučuje zpětnou působnost (tj. aplikaci na smlouvy uzavřené před jejím vstupem v platnost), výkladová pravidla mají obyčejovou povahu a mohou být užita i ve vztahu k Chartě vstoupivší v platnost v roce 1945.

Jestliže zákaz humanitární intervence nevyplývá jednoznačně ze samotného textu Charty, lze jej nalézt výslovně vyjádřený v jiných pramenech mezinárodního práva. Zásadní význam mají rezoluce Valného shromáždění (dále jen VS), které sice nejsou originálně právně závazné, ale reflektují praxi států, což často vede k jejich následnému etablování se do úrovně mezinárodněprávního obyčeje. V roce 1965 byla VS přijata *Deklarace o nepřipustnosti intervence do vnitřních záležitostí státu a ochraně jejich nezávislosti a svrchovanosti*, která mimo jiné stanoví, že „žádný stát nemá právo intervenovat, přímo nebo nepřímo, a to z jakéhokoliv důvodu, do vnitřních nebo vnějších záležitostí státu“⁵⁸, čímž staví intervenci na roveň agresí. Byť byla deklarace přijata v podmínkách probíhající dekolonizace a zdůrazňuje proto rovněž právo na sebeurčení národů, zcela jednoznačně hovoří o zákazu intervence z jakýchkoliv důvodů, tedy i z důvodů veskrze pozitivních.

O pět let později byla přijata *Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN*, která byla v rámci přípravných prací koncipována jako autoritativní výklad Charty.⁵⁹ Je vhodné zmínit, že deklarace byla přijata v době, kdy již nedílnou součástí mezinárodního práva byly všechny instrumenty směřující k ochraně lidských práv. Deklarace prohlašuje stejně jako její mladší předchůdkyně intervenci ve vzájemných vztazích mezi státy za porušení mezinárodního práva. Podle Mezinárodního soudního dvora (dále jen MSD) formulace principu neintervence obsažená ve zmiňovaných deklaracích představuje kodifikaci moderní státní praxe a *opinia iuris*, subjektivního prvku spočívajícího v právní závaznosti neintervenčního chování.⁶⁰

⁵⁸ *Declaration on Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and Protection of Their Independence and Sovereignty*. G. A. Res. 2131, U. N. Doc. A/6014 (1965), dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r103.htm> (29.2.2008)

⁵⁹ *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. G. A. Res. 2625, U. N. Doc. A/8028 (1970), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

⁶⁰ MANI, V. S.: *Humanitarian Intervention and International Law*. Indian Journal of International Law, 33, 1993, s. 14.

Uvedený závěr potvrdil MSD rovněž ve své rozhodovací praxi v případech *Korfského průlivu* (1948)⁶¹ a *Vojenských a polovojenských aktivit v a proti Nikaraguy* (1986).⁶² V prvním případě, vůbec prvním ve své historii, vyjádřil MSD obavy všech odpůrců humanitární intervence, jejíž přijetí by otevřelo pomyslnou Pandořinu skříňku a od základu přestavilo současné pojetí mezinárodního práva založené na svrchované rovnosti států, neboť intervence by „byla vyhrazena pro mocné státy.“ Riziko zneužití vyšších cílů ve prospěch mocenských zájmů silnějších států je u humanitární intervence zjevné.

V dalším svém rozhodnutí MSD zašel ještě dále. Konstatoval, že v současném mezinárodním právu neexistuje norma, jež by zakládala právo intervenovat do vnitřních záležitostí státu s cílem podporovat opozici, byť by cíle sledované opozicí v boji proti oficiální vládě byly jakkoliv politicky a morálně hodnotné. Intervence je nepřijatelná i v situaci, kdy by byla reakcí na oficiální žádost opozice, stejně jako v případech, kdy by směřovala proti režimu totalitárnímu, tzn. režimu, jehož inherentní vlastností je porušování lidských práv.⁶³ Zcela kardinální význam má odpověď soudu na výslovnou otázku, „zda je přípustná intervence na základě skutečnosti, že vláda dotyčného státu porušuje lidská práva“⁶⁴, kdy soud konstatoval, že „ačkoliv státy mohou činit svá vlastní hodnocení dodržování lidských práv v jiném státě...užití síly nemůže být vhodnou metodou k monitorování či zajišťování jejich ochrany.“⁶⁵ Dle autora této práce tak soud výslovně vyloučil legalitu humanitární intervence, když potvrdil primát principů svrchovanosti a zákazu užití síly, s nimiž operují klasicisté.

Rozsudek z roku 1986 má dle analýzy provedené V. Manim mimořádný význam z hlediska sledovaného tématu rovněž z těchto důvodů⁶⁶:

⁶¹ Rozsudek MSD ve sporu mezi Albánií a Velkou Británií ze dne 9. dubna 1949, *Corfu Channel case (Albania v. Great Britain)*, Judgment of April 9th, 1949: I.C.J. Reports 1949, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf> (29.2.2008)

⁶² *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*. Merits, Judgment. I.C.J. Reports 1986 (srovnej pozn. 13).

⁶³ Ibid, s. 109, 126, 133.

⁶⁴ MANI, V. S.: c. d., s. 8.

⁶⁵ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*. Merits, Judgment. I.C.J. Reports 1986, s. 135, para. 268.

⁶⁶ MANI, V. S.: c. d., s. 10.

(1) veškeré výjimky ze zákazu užití síly musí být vykládány přísně restriktivně - uvedené konstatování tak ve své podstatě zavrhuje permissivní výklad čl. 2 odst. 4 Charty předkládaný realisty

(2) státní praxe několika mocných států uchylujících se často k „humanitární“ intervenci dosud nenabyla obecného právního uznání jako výjimka ze zákazu užití síly.

Konečně Slovy F. Sudra: *„MSD ve svém rozsudku potvrdil...zásadu nepřipustnosti ozbrojeného vměšování s cílem zajistit dodržování lidských práv: aby byla přípustná, musí mít humanitární intervence formu „humanitární pomoci“ typu, který praktikuje Červený kříž.“*⁶⁷ Vzhledem k tomu, co bylo o vztahu humanitární intervence a humanitární pomoci řečeno výše, je možno učinit jednoznačný závěr o nepřipustnosti humanitární intervence v současném mezinárodním právu.

3.4. Obyčej – cesta k legalizaci humanitární intervence?

V předchozí kapitole bylo jednoznačně potvrzeno, že institut humanitární intervence není součástí platného mezinárodního práva. K ospravedlnění vpádu cizích vojsk na státní území s proklamovaným cílem zajištění ochrany lidských práv tak vede v právním slova smyslu v podstatě jediná cesta, a sice cesta zformování nového obyčeje vyplývajícího z praxe států realizované po přijetí textu Charty OSN. Jestliže by byla potvrzena existence nového obyčejového pravidla týkajícího se humanitární intervence, uplatnil by se klasický princip právní logiky *lex posterior derogat legi priori* (pravidlo pozdější ruší pravidlo předchozí). Z tohoto důvodu bude učiněn rozbor praxe států v nejznámějších

⁶⁷ SUDRE, F.: c. d., s. 26. Na mezinárodní scéně se lze rovněž setkat s praxí výslovného zákazu intervence provedené ke konkrétnímu humanitárnímu účelu. Byť lze v mnoha případech pochybovat o naplnění definičních znaků humanitární intervence, jednoznačně se zde projevu jen velmi malá ochota k narušování svrchované moci nad státním územím. Výmluvným příkladem je např. Mezinárodní úmluva proti brání rukojmí z roku 1979, jež ve svém čl. 14 uvádí, že *„nic v této úmluvě nelze vykládat jako důvod pro porušení územní celistvosti nebo politické nezávislosti státu v rozporu s Chartou OSN.“*

případech humanitárních intervencí, jenž bude zakončen rozbohem praxe států ve vztahu k situaci v súdánském Dárfúru.

Nejdříve však ještě, alespoň krátkou poznámkou, k otázce obyčejového pravidla preexistujícího před přijetím Charty OSN. Zastánci humanitární intervence totiž často argumentují pravidlem obyčejové povahy, jež nejenže bylo součástí mezinárodního práva před rokem 1945, ale rovněž „přežilo“ přijetí Charty OSN. K otázce preexistujícího obyčejového práva je nutné uvést následující:

(1) i kdyby před přijetím Charty obyčejové právo existovalo, v rozsahu, v němž by bylo s Chartou v rozporu, by přestalo platit, neboť by se opět uplatnil argument právní logiky zmíněný výše, tj. *lex posterior derogat legi priori*.

(2) navíc, není vůbec jasné, zda ve vztahu k humanitární intervenci pravidlo obyčejové povahy vůbec kdy existovalo, převládající názor je spíše opačný.⁶⁸ Jestliže má být o humanitární intervenci pojednáno jako o výjimce ze zákazu užití síly, je rovněž zcela bezpředmětné hovořit o ní v období, kdy válka byla zcela běžným způsobem řešení sporů mezi státy a nebyla postavena mimo právo. S ohledem na přijetí Pařížského paktu se zákaz užití síly zformoval jako obyčejové právní pravidlo v průběhu 30. let minulého století, přičemž v průběhu maximálně 15 let do podpisu Charty se zde nevyvinula dostatečná praxe, jež by ospravedlňovala humanitární intervenci jako výjimku ze zákazu užití síly.

Následující část se věnuje rozboru praxe států po 2. světové válce, jež je nejčastěji spojována s humanitárními motivy. Cílem následujících odstavců je nalezení precedentů, jež by naplňovaly materiální stránku mezinárodněprávního obyčeje (*usus*) a byly příčinou vzniku nového pravidla.⁶⁹

Prvním v řadě případů by byl zásah Indie ve Východním Pákistánu v roce 1971, který vedl k získání nezávislosti na tehdejším Západním Pákistánu a vyhlášení samostatného státu Bangladéš. Hned z kraje by mělo zaznít, že „čistých

⁶⁸ BEYERLIN, U.: c. d., s. 928.

⁶⁹ Je zřejmé, že nově vytvořené pravidlo by bylo zásadní negací předchozího pravidla, tj. ve svých počátcích by ve své podstatě bylo porušením existujícího práva. Uvedený aspekt je jedním mnoha problematických rysů spojených se vznikem nového obyčejového pravidla. Srovnej KAMMERHOFER, Jörg: *Uncertainty in the Formal Sources of International Law*. European Journal of International Law, 15, 2004, 3, s. 523-553.

a nesporných“ případů humanitární intervence lze nalézt opravdu málo⁷⁰ – požadavek intervence vedené pouze z humanitárních důvodů splňuje snad jen kosovský případ z roku 1999. V rámci indického zásahu na území budoucí Bangladéše lze jednoznačně rozpoznat geopolitický a strategický motiv. Indie navíc primárně argumentovala právem na sebeobranu proti útokům, které se dotýkaly rovněž jejího území.⁷¹

Ještě nejednoznačnější je zásah Vietnamu v Kambodži v letech 1978-1979 ospravedlňovaný nutností ukončení politiky brutálního teroru realizovaného Pol Potem a jeho Rudými Khmery. Stejně jako v předchozím případě Vietnam svůj zásah ospravedlňoval primárně s poukazem na čl. 51 Charty OSN.⁷² Vojenská přítomnost Vietnamu v Kambodži ukončená až v roce 1989 navíc není v souladu se striktními pravidly formulovanými (opatrnými) obhájci humanitární intervence⁷³ – mezi těmito zaujímají výsadní postavení princip subsidiarity (ozbrojený zásah vedený za účelem ochrany lidských práv je „poslední instancí“ nastupující až po vyčerpání nevojenských prostředků řešení sporů)⁷⁴ a princip výlučné účelovosti (intervenující stát je zainteresován výlučně na zajištění ochrany lidských práv), jednoznačně podkopáný vyhlášením provietnamské loutkové Kambodžské lidové republiky pod vedením předchozích prominentů režimu Rudých Khmerů. Diskutabilní je rovněž zachování principu proporcionality (zásahem nesmí vzniknout větší újma než ta, která se odvrací).

V obou situacích navíc RB projevila snahu o přijetí rezolucí požadujících stažení Indie a Vietnamu, nicméně návrhy byly vetovány Sovětským svazem, ve druhém případě svůj nesouhlas nepřekvapivě vyjádřilo rovněž Československo, které v letech 1978-79 zasedalo jako nestálý člen RB.⁷⁵

⁷⁰ VÁLEK, P.: c. d., s. 1231.

⁷¹ FRANCK, T.: *Interpretation and Change in the Law of Humanitarian Intervention*, s. 218.

⁷² Ibid, s. 218.

⁷³ ROGERS, A. P. V.: *Humanitarian Intervention and International Law*. Harvard Journal of Law and Public Policy, 27, 2004, 3, s. 736.

⁷⁴ Charta OSN v čl. 2 odst. 3 stanoví, že všichni členové urovnávají své mezinárodní spory pokojnými prostředky, tak aby mezinárodní mír i bezpečnost a spravedlnost nebyly ohrožovány. Rozvedením tohoto základního principu je čl. 33 (pokojné řešení sporů), jenž státy vyzývá, aby spory, jejichž trvání by mohlo ohrozit zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, řešily především vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením smířím, rozhodčím neb soudním, použitím orgánů neb ujednáním oblastních nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastního výběru.

⁷⁵ FRANCK, T.: *Interpretation and Change in the Law of Humanitarian Intervention*, s. 218.

Zásah Tanzanie proti režimu Idi Amina v Ugandě na přelomu let 1978-79 rovněž nelze přeceňovat a přisuzovat mu hodnotu precedentu. Intervent opětovně argumentoval právem sebeobrany, jak uvádí T. Franck, „*tanzanští diplomaté se svědomitě zdržovali prohlášení, že by jednali ve jménu lidských práv.*“⁷⁶ Pro všechny uvedené případy je společné, že mezinárodní společenství příliš neřešilo prospěšnost vpádu, ale spíše rozptylovalo své obavy ze vzniku nového precedentu. Tomu odpovídá rovněž primárně sebeobranná argumentace představitelů intervenujících států, kteří si byli vědomi problematičnosti svého počínání.

Situace se nezměnila ani po intervencích ECOWAS v Libérii a Sierra Leone.⁷⁷ V obou případech bylo všemožně dovozováno následné schválení akcí RB, jdoucí jednoznačně proti smyslu ustanovení čl. 53 Charty⁷⁸, čímž byla současně potvrzena protiprávnost již podniknutého jednání.

Snad nejdiskutovanějším případem humanitární intervence byl zásah NATO v Kosovu v roce 1999. Okamžitě po vpádu NATO iniciovala tehdejší Jugoslávie řízení před MSD proti deseti zúčastněným státům, v němž se dovolávala porušení pravidel o zákazu užití síly.⁷⁹ Soud, s plným vědomím závažnosti vznesené otázky, nicméně rozhodl o své nepřislušnosti a případy vyřadil ze svého seznamu – k vydání meritorního rozhodnutí, které by dalo jednoznačnou otázku na legalitu humanitární intervence, tedy ke škodě věci nedošlo.

⁷⁶Tamtéž, s. 219.

⁷⁷ Nutno poznamenat, že se jednalo o intervence podnikuté po vynesení rozsudku MSD ve sporu USA a Nikaraguy, tj. poté, co byla konstatována protiprávnost vpádu cizích vojsk do druhého státu za účelem ochrany lidských práv – situace po roce 1986 jsou proto z hlediska formování obvyčejového pravidla obzvláště důležité.

⁷⁸ Čl. 53 stanoví, že tam, kde je to vhodné, použije RB takových oblastních dohod nebo orgánů pro donucovací akce pod svým vedením. Avšak žádná donucovací akce nebude podniknuta podle oblastních dohod nebo oblastními orgány bez zmocnění RB. Jedinou výjimkou je dnes již obsoletní ustanovení o nepřátelském státu. Srovnej pozn. 23 – dovozování následného souhlasu a jeho rizika. HENKIN, L.: c. d., s. 827. Konstrukce, že souhlas RB lze dovodit z následného schválení *peace-keepingu* OSN (rezoluce RB č. 856) společně s ECOMOGEM, je dle autora práce zcela neudržitelná. FRANCK, T.: *Interpretation and Change in the Law of Humanitarian Intervention*, s. 223.

⁷⁹ International Court of Justice: *Yugoslavia institutes proceedings against ten States for violation of the obligation not to use force against another State and requests the Court to order that the use of force cease immediately*. Press Release, 29.4.1999, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?pr=408&code=ypo&p1=3&p2=3&p3=6&case=111&k=2e> (29.2.2008)

Převážná většina intervenujících států nezdůvodňovala zásah jako výkon práva předvídaného mezinárodními pravidly – jedinou výjimkou byla Belgie, jež v řízení před MSD Belgie prohlásila, že se jednalo o „legální humanitární intervenci , která byla nezbytně nutná.“⁸⁰ Německo zdůraznilo výjimečnost podniknuté akce, která se napříště nesmí stát precedents⁸¹, Francie, Argentina, Brazílie či Mexiko zdůrazňovaly a potvrzovaly prerogativy RB jako spouštěcího mechanismu užití síly.⁸² Obecně vzato státy argumentovaly morálně a politicky (*opinio necessitatis*) s poukazem na potřebu zajistit ochranu lidských práv v situaci, kdy je RB ohrožena pravděpodobným vetem ze strany Ruska a Číny. Legalitu humanitární intervence rovněž nelze dovozovat z tichého souhlasu OSN. A. Cassese dochází na základě rozboru praxe států při a po zásahu v Kosovu ke konstatování, že „psychologický element obyčejového pravidla už se sice zrodil, ale má stále velmi daleko k obecnému přijetí.“⁸³

Na základě výše uvedeného lze učinit následující závěry:

- (1) dosavadní praxe států je natolik kontroverzní (souběžné prosazování vlastních strategických zájmů), nejednoznačná (státy argumentují především sebeobranou), výběrová (v mnoha situacích zakročeno vůbec nebylo), že nelze hovořit o zformování nového pravidla obyčejové povahy.
- (2) učiněný závěr je podpořen skutečností, že kdykoliv státy ve výše uvedených případech přistoupily k užití síly, nečinily tak proto, že by se cítily být právně zavázány k ochraně lidských práv, ale proto, že takové řešení bylo vhodné a žádoucí politicky či morálně (místo *opinio iuris sive necessitatis* zde vystupuje pouze *opinio necessitatis*).⁸⁴

⁸⁰ Ústní řízení ve sporu Belgie a Srbska a Černé Hory týkajícího se legality hrozby či užití síly vedené dne 10.5.1999, *Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium)*, Verbatim Record, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/105/4515.pdf> (28.2.2009)

⁸¹ SIMMA, B.: c. d., s. 12-13.

⁸² CASSESE, A.: *A Follow – Up: A Forcible Humanitarian Countermeasures and Opinio Necessitatis*, s. 795.

⁸³ *Ibid*, s. 798.

⁸⁴ TYAGI, Y. K.: c. d., s. 893.

(3) vzhledem k tomu, že by humanitární intervence vystupovala jako výjimka ze zákazu užití síly, musela by sama mít kogentní povahu⁸⁵ - praxe států by tedy měla být o to více jednoznačná, zřejmá a široce akceptovaná.

(4) jediná praxe, která se však vyvíjí (Libérie, Sierra Leone, Kosovo), se vztahuje k reakci OSN na podniknutý ozbrojený zásah formou tichého souhlasu, tj. nikoliv výslovného odsouzení, jímž se alespoň částečně vyplňuje mezera mezi morální a právní dimenzí humanitární intervence. Uvedené konstatování však v žádném případě humanitární intervenci neotvírá dvířka do sféry mezinárodního práva.

⁸⁵ DAVID, V.: c. d., s. 81.

4. Případ Dárfúru

V březnu 2003 podnikly povstalecké skupiny Súdánská osvobozenecká armáda (Sudan Liberation Army – dále jen SLA) a Hnutí za spravedlnost a rovnost (Justice and Equality Movement – dále jen JEM) útok na vojenskou pevnost v al-Fashiru, čímž v Dárfúru rozpoutaly občanskou válku trvající do dnešních dnů. Konflikt v Dárfúru je nutno odlišit od vleklého sporu mezi severem a jihem země, který s krátkými přestávkami trval od vyhlášení súdánské nezávislosti v roce 1953 do uzavření *Všeobecné mírové smlouvy (Comprehensive Peace Agreement)* z Naivashy v lednu 2005, která předpokládá na rok 2011 referendum o nezávislosti jihu Súdánu.⁸⁶

V květnu 2006 byla podepsána mírová smlouva rovněž pro dárfúrský region, její naplnění však zůstává značně problematické, neboť byla podepsána pouze jednou frakcí SLA vedenou Minni Minnawim – JEM a část SLA řízená Abdel Wahid al-Nurem smlouvu nepodepsaly.⁸⁷ Rozpolceně však působí rovněž odpověď mezinárodního společenství, která dodnes postrádá efektivitu, jež by si zasluhovalo splnění odpovědnosti chránit (*responsibility to protect*).

Předně, řešení dárfúrského konfliktu nemůže fungovat jako precedent ve smyslu konstituování nového pravidla vztahujícího se k humanitární intervenci, a to jednoduše proto, že k žádnému jednostrannému zásahu nedošlo. Krize v Dárfúru byla spojována spíše s konceptem odpovědnosti chránit, v praxi pak s otázkou mírových operací autorizovaných na základě kapitol VI a VII Charty OSN.

Co se týče humanitární intervence, nejdále ve své snaze dospěly Spojené státy – na půdě Kongresu byla v roce 2004 přijata rezoluce označující dění

⁸⁶ *Comprehensive Peace Agreement*, dostupné na <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/EVIU-6AZBDB?OpenDocument> (29.2.2008). Situace je však stále velmi napjatá, o čemž svědčí i slovní přestřelky spojené s odsunem vládních jednotek z jihu – s půlročním zpožděním bylo stažení ukončeno až v lednu 2008, srovnej *Sudan's northern army completes withdrawal from Southern Sudan*. African Press Agency, 8.1.2008, dostupné na http://www.apanews.net/spip.php?page=show_article_eng&id_article=51358 (29.2.2008)

⁸⁷ MEPHAM, David – RAMSBOTHAM, Alexander: *Safeguarding Civilians – Delivering Responsibility to Protect in Africa*. London 2007, s. 18.

v Dárfúru za genocidu a „vyzývající Bushovu administrativu, aby vážně zvážila jednostranné vojenské opatření za účelem prevence genocidy v případě, že OSN selže.“⁸⁸ V roce 2005 byl představen návrh zákona o odpovědnosti za dárfúrskou genocidu (*Darfur Genocide Responsibility Act*), který zašel ještě dále, neboť výslovně poskytoval prezidentovi zmocnění k podniknutí vojenských kroků v Dárfúru – návrh zákona však nebyl schválen.⁸⁹

Rozhodná vnitrostátní pozice USA se však ani v nejmenším neodrazila na mezinárodní scéně. Zde bylo ve sledovaném období možné vypořádat se v podstatě trojí přístup.⁹⁰ První z nich byl prezentován Rumunskem a Filipínami, které argumentovaly nesplněním primární povinnosti ochrany spočívající na vládě v Chártúmu, což podle názoru obou států otevřelo možnost zásahu pod egidou OSN – z uvedeného je zřejmé, že i zastánci nejliberálnější pozice se nedovolávali institutu humanitární intervence, ale pouze druhého komponentu odpovědnosti chránit, konkrétně odpovědnosti k zásahu. Protipólem k rumunsko-filipínské pozici byl, z pochopitelných důvodů zastávaný, přístup Súdánu a Pákistánu, vydatně podporovaných Čínou a Alžírskem – tento tábor principiálně odmítal jakékoliv zásahy do súdánské suverenity. Stanovisko ostatních států (především USA a Velké Británie) bylo nejednoznačné, pragmatické a alibistické současně.

Velká Británie opakovaně vyjádřila přesvědčení, že primární odpovědnost zajistit ochranu lidských práv zůstává na Súdánu, rovněž upozorňovala na fakt, že užití síly v Dárfúru by ohrozilo křehký mír mezi severem a jihem, kterého bylo dosaženo uzavřením mírové smlouvy z roku 2005.⁹¹ Současně se diskutovala otázka vztahu OSN a AU – Velká Británie poukazovala na fakt, že nesplnění odpovědnosti ze strany Súdánu by mělo sekundárně iniciovat činnost AU a nikoliv OSN. T. Piiparinen rovněž upozorňuje na praktické důsledky předchozích konfliktů v Somálsku, Iráku a Afgánistánu: (1) pro Západ je intervence v islámistickém Súdánu v době klesající podpory přítomnosti spojenců v Iráku a

⁸⁸ Poněkud nelogicky se v rezoluci hovoří o prevenci genocidy, srovnej pozn. 27.

⁸⁹ *Darfur Genocide Accountability Act of 2005*. GovTrack, dostupné na <http://www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h109-1424> (29.2.2008)

⁹⁰ BELLAMY, Alex J.: *Responsibility to Protect or Trojan Horse? The Crisis in Darfur and Humanitarian Intervention After Iraq*. *Ethics & International Affairs*, 19, 2005, 2, s. 42.

⁹¹ *Ibid*, s. 45.

Afgánistánu značně komplikovaná, a to jak z finančních důvodů tak z důvodů globálně politických; (2) především v USA je stále patrný tzv. *body bag syndrom*, který je nepřímou úměrou ochotě intervenovat v zemích zasažených, z pohledu Západu, zcela iracionálními konflikty.⁹² Před tím, než bude přistoupeno k rozboru konkrétních opatření přijatých v reakci na dárfúrskou krizi, je vhodné učinit následující poznámku.

Jak již bylo řečeno, v případě Dárfúru nelze hovořit o humanitární intervenci – byť je přístup mezinárodního společenství precedenční z jiných důvodů (např. spolupráce AU, EU, NATO a OSN), k užití ozbrojené síly (mimo jiné) za účelem ochrany lidských práv cizích státních příslušníků zde došlo nejen se souhlasem OSN, ale rovněž se souhlasem teritoriálního státu. K užití ozbrojené síly na území jiného státu totiž může dojít konsensuálně, semikonsensuálně a nekonsensuálně.⁹³ O humanitární intervenci se jedná pouze ve třetím případě, přičemž předpokládá se nedostatek souhlasu jak ze strany teritoriálního státu tak ze strany OSN.

Konsensuální vojenská intervence je typicky spjata s peacekeepingovými misemi v jejich tradičním pojetí, tj. ve smyslu prostředku pokojného řešení sporů autorizovaného podle kapitoly VI Charty OSN. Účelem těchto misí je dohlížení na dodržování klidu zbraní či kontrola hranic (např. UNEF, UNFICYP, UNAMIR). Druhá kategorie mírových operací se sice rovněž vyznačuje udělením formálního souhlasu ze strany teritoriálního státu, nicméně tento automaticky nevede ke klidu zbraní – ba právě naopak, operační prostředí semikonsensuálních misí je v porovnání s předchozí kategorií značně nestabilní. Právě z tohoto důvodu je nutné, aby jejich mandát vycházel z kapitoly VII Charty OSN a umožnil užití donucovacích prostředků i nad rámec sebeobrany (např. UNAMSIL). Poslední kategorie zahrnuje případy, kdy jsou „modré přilby“ vyslány na území daného státu bez jeho souhlasu, tedy proti jeho vůli. Použití kapitoly VII je v takových situacích zcela nezbytné, neboť mírové sbory jsou de facto ve válečném stavu s centrálními autoritami (UNPROFOR, UNOSOM II).

⁹² PIIPARINEN, Touko: *The Lessons of Darfur for the Future of Humanitarian Intervention*. Global Governance, 13, 2007, s. 367 a 370.

⁹³ BELLAMY, A. J.: c. d., s. 45.

V případě Dárfúru se etablovaly následující mírové mise. V roce 2004 byla z rozhodnutí Mírové a bezpečnostní rady (*Peace and Security Council*), výkonného orgánu Africké unie (dále jen AU) do Dárfúru vyslána regionální mise AMIS. Jednalo se o typickou konsensuální mírovou operaci, jejímž úkolem bylo monitorování dodržování klidu zbraní mezi SLA, JEM a vládními jednotkami podle dohody z dubna 2004, následně dohled nad dodržováním *Dárfúrské mírové dohody* z roku 2006. Přes veškeré úsilí⁹⁴ se operace AMIS po celou dobu své činnosti potýkala s nedostatečným vybavením a měla pouze „malý vliv na politickou, bezpečnostní a humanitární situaci v Dárfúru.“⁹⁵

V roce 2005 bylo rezolucí RB 1590⁹⁶ rozhodnuto o nasazení 10.000 příslušníků vojenského personálu a 715 příslušníků civilního policejního personálu do oblasti jižního Súdánu (UNAMIS). Cílem mise, nasazené se souhlasem Khártúmu, byl dohled nad dodržováním *Všeobecné mírové dohody* z roku 2005. Vzhledem k nestabilní situaci byl UNAMIS autorizován podle kapitoly VII Charty OSN. Při projednávání rezoluce 1590 se na půdě RB živě diskutovala otázka, zda má být mandát mise rozšířen rovněž na Dárfúr – iniciativa USA se však setkala s nesouhlasem Ruska a Číny.⁹⁷ Mandát k užití donucovacích prostředků k zajištění ochrany civilního obyvatelstva tak nemohl být na území Dárfúru využit, rezoluce předvíдалa pouze technickou a logistickou pomoc misi AMIS (viz. pozn. 96). Do konce roku 2007 tak AMIS představovala jedinou zahraniční vojenskou přítomnost v Dárfúru.

⁹⁴ Zejména podpora EU a NATO. T. Piiparinen dokonce hovoří o bezprecedentní spolupráci mezi OSN, AU, EU a NATO – PIIPARINEN, T.: c. d., s. 372.

⁹⁵ TERRIE, Jim: *Military Options for Darfur Responsibility to Protect*. In: MEPHAM, David – RAMSBOTHAM, Alexander (Eds.): *Responsibility to Protect*. London 2006, s. 30. Nasazení AMIS bylo schváleno rezolucí RB 1556 – *S.C. Res. 1556*, U.N.Doc. S/RES/1556 (2005), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/446/02/PDF/N0444602.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

⁹⁶ *S.C. Res. 1590*, U.N.Doc. S/RES/1590 (2005), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/284/08/PDF/N0528408.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

⁹⁷ BELLAMY, A. J.: c.d., s. 50.

Neefektivita AMIS však v roce 2007 vedla k přijetí rezoluce 1769⁹⁸, již byla schválena hybridní mise AU a OSN s názvem UNAMID o síle až 26.000 členů (z toho téměř 20.000 členů vojenského personálu), což z UNAMID činí největší současnou mírovou operaci. UNAMID operuje na základě kapitoly VII Charty OSN umožňující jí „*přistoupit k nezbytným akcím k zajištění ochrany personálu mise a civilních osob*“ - uvedené řešení je vzhledem k trvající neochotě části rebelů přistoupit k podmínkám mírové smlouvy z roku 2006 jediné myslitelné. Na druhé straně donucovací prostředky byly důvodem nesouhlasu Súdánu s umístěním mise v Dárfúru, který byl po vynaložení značného diplomatického úsilí překonán až v srpnu 2007.

Lze shrnout, že v případě Dárfúru je patrný odklon od rétoriky humanitární intervence, což pouze potvrzuje výše učiněné závěry, že postupu států v případě kosovské krize nebyla přisuzována precedenční hodnota (viz. prohlášení Německa v řízení před MSD po balkánské operaci v roce 1999). V obdobné situaci mezinárodní společenství přistoupilo k tradičním nástrojům řešení sporů – mírové operace AMIS a UNAMID získaly podporu súdánské vlády, nicméně i bez ní by fungovaly na základě mandátu OSN. Jestliže nelze hovořit o humanitární intervenci, patrně lze po pěti letech konečně hovořit o splnění odpovědnosti chránit (postup podle kapitoly VII Charty OSN a z toho vyplývající ochrana civilních osob), za současného plného respektování primární odpovědnosti Súdánu.

⁹⁸ *S.C. Res. 1769*, U.N.Doc. S/RES/1769 (2007), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/445/52/PDF/N0744552.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vymezit pozici humanitární intervence v současném mezinárodním právu. Zvolený postup byl v zásadě dvojitý: analýza relevantních pramenů mezinárodního práva (především Charta OSN, rezoluce RB, rozsudky MSD) doprovázená rozbohem praxe států po 2. světové válce. Analýza chování států na mezinárodní scéně přitom nemůže být chápána jako vzdání se v úvodu vymezeného východiska (čistě legální rozměr práce), neboť dokládá tzv. materiální prvek mezinárodního obyčeje, který by v případě přistoupení prvku psychického (*opinio iuris sive necessitatis*) získal povahu právně závazného pravidla chování.

Lze konstatovat, že Charta OSN nepodává dostatečně přesvědčivý důkaz o zákonnosti či nezákonnosti humanitární intervence. Jak bylo naznačeno v podkapitolách 2.2. a 3.2., klasicisté i realisté vcelku obstojně argumentují ve prospěch svých teoretických přístupů a předkládají vzájemně se negující výklady základního instrumentu mezinárodního práva. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k rozboru dalších pramenů mezinárodního práva, které již poskytují jednoznačnější odpověď. V roce 1965 přijalo VS *Deklaraci o nepřipustnosti intervence do vnitřních záležitostí státu a ochraně jejich nezávislosti a svrchovanosti*, která mimo jiné stanoví, že „žádný stát nemá právo intervenovat, přímo nebo nepřímo, a to z jakéhokoliv důvodu, do vnitřních nebo vnějších záležitostí státu“.⁹⁹ Totéž stanovila o pět let později přijatá *Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN*, která je považována za autoritativní výklad Charty OSN. Konečně v roce 1986 se k problematice vyjádřil MSD, kdy v souvislosti s americko-nikaragujskou krizí řešil otázku, zda je intervence přípustná na základě skutečnosti, že vláda dotyčného státu

⁹⁹ Srovnej pozn. 58.

porušuje lidská práva – MSD odpověděl, že „ačkoliv státy mohou činit svá vlastní hodnocení dodržování lidských práv v jiném státě...užití síly nemůže být vhodnou metodou k monitorování či zajišťování jejich ochrany.“¹⁰⁰ Uvedený závěr jednoznačně dokládá stav mezinárodního práva v době vynesení rozsudku.

Jestliže po roce 1986 nebyl přijat jakýkoliv právně závazný dokument, který by konstatoval legalitu humanitární intervence, jediná cesta, která by dovedla sledovaný institut do sféry mezinárodního práva, by nutně musela mít obyčejovou povahu. Pojem *odpovědnosti chránit*, poprvé obsažený ve zprávě Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu, prozatím přes značnou publicitu představuje spíše rétorickou floskuli než právně závazný nástroj – navíc v kritické části (odpovědnost k reakci) v podstatě nepřináší nic víc, než apel na RB, aby si v situacích ohrožení či porušení mezinárodního míru a bezpečnosti zachovala svou funkčnost. V závěrečných kapitolách proto bylo poreferováno o nejvýznamnějších případech vojenských intervencí na územích států, jejichž režimy se dopouštěly masového porušování lidských práv.

Nejdiskutovanějším zásahem do dnešních dnů zůstává akce NATO na území Svazové republiky Jugoslávie v roce 1999. Předchozí případy intervencí se dovolávaly spíše výkonu práva na sebeobranu, v souvislosti s kosovskou krizí se již hovořilo o humanitární intervenci (Belgie v řízení před MSD). Převládající názor zaznívající z řad teoretiků a státních představitelů nicméně upírá akci NATO precedenční právní hodnotu, když poukazuje na skutečnost, že zásah byl ospravedlňován především morálními a politickými argumenty (místo *opinio iuris sive necessitatis* vystupuje pouze *opinio necessitatis*).

Pět let trvající dárfúrská krize nepředstavuje v tomto směru žádnou změnu a jednoznačně nemůže být spojována s transformací pravidel mezinárodního práva týkajících se použití síly. Mezinárodní společenství zde přes výzvy některých mezinárodních organizací a teoretiků k jednostranné intervenci nepřistoupilo a zůstalo u tradičních nástrojů řešení sporů v podobě diplomatického vyjednávání a následného nasazení mírových misí. V době dopisování práce (březen 2008) se na území Dárfúru etabluje společná mise AU a OSN UNAMID, k jejímuž nasazení

¹⁰⁰ Srovnej pozn. 65.

došlo až po obdržení souhlasu ze strany súdánské vlády, což jednoznačně dokládá neochotu mezinárodního společenství přistoupit k nekonsensuálnímu řešení situace v podobě jednostranné humanitární intervence. Po pěti letech však lze v případě Dárfúru konečně hovořit alespoň o naplnění (rétorického) závazku k ochraně.

Problematika humanitární intervence však tímto neztrácí na své naléhavosti, lze očekávat, že bude diskutována vždy, kdy se na světové scéně objeví režim, který bude aktivně v masovém měřítku porušovat lidská práva, nebo bude takové porušování pasivně trpět – nezbývá než doufat, že se tak stane v co nejmenším počtu případů.

Prameny a literatura

Prameny

Jiné prameny

2005 *World Summit Outcome*, GA Res. 60/1, dostupné na http://www.reformtheun.org/index.php/united_nations/1433 (19.11.2007)

A More Secure World: Our Shared Responsibility, Report of the UN High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, UN Doc. A/59/565 (2004), dostupné na <http://www.un.org/secureworld/report.pdf> (19.11.2007)

Comprehensive Peace Agreement, dostupné na <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/EVIU-6AZBDB?OpenDocument> (29.2.2008).

Darfur Genocide Accountability Act of 2005. GovTrack, dostupné na <http://www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h109-1424> (29.2.2008)

Declaration on Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and Protection of Their Independence and Sovereignty. G. A. Res. 2131, U. N. Doc. A/6014 (1965), dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r103.htm> (29.2.2008)

Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. G. A. Res. 2625, U. N. Doc. A/8028 (1970), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

H. Concurrent Resolution 467, dostupné na <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=689> (14.11.2007)

Charta OSN. 30/1947 Sb. [Program] ASPI pro Windows verze 8.0, aktualizace z 31. srpna 2006 (29.2.2008)

In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, Report of the Secretary-General, UNDoc. A/59/2005, dostupné na <http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm> (19.11.2007)

International Commission on Intervention and State Sovereignty: The Responsibility to Protect – Report of ICISS, dostupné na <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf> (29.2.2008)

International Court of Justice: Yugoslavia institutes proceedings against ten States for violation of the obligation not to use force against another State and requests the International Court of Justice: Court to order that the use of force cease immediately. Press Release, 29.4.1999, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?pr=408&code=ypo&p1=3&p2=3&p3=6&case=111&k=2e> (29.2.2008)

International Law Commission: Draft Articles on Responsibility of State for International Wrongful Act adopted by Commission on first reading, dostupné na

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_1996.pdf
(14.11.2007)

Posudek vydaný ve věci právních následků přítomnosti Jihoafrické republiky v Namíbii ze dne 21. června 1971, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*. Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5595.pdf> (29.2.2008)

Rezoluce RB 1244. S.C. Res. 1244, U.N.Doc. S/RES/1244 (1999), dostupné na <http://daccess-ods.un.org/TMP/4790019.html> (29.2.2008)

Rezoluce RB 1556. S.C. Res. 1556, U.N.Doc. S/RES/1556 (2005), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/446/02/PDF/N0444602.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

Rezoluce RB 1590. S.C. Res. 1590, U.N.Doc. S/RES/1590 (2005), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/284/08/PDF/N0528408.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

Rezoluce RB 1769. S.C. Res. 1769, U.N.Doc. S/RES/1769 (2007), dostupné na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/445/52/PDF/N0744552.pdf?OpenElement> (29.2.2008)

Rozsudek MSD ve sporu Albánie a Velké Británie ze dne 9. dubna 1949, *Corfu Channel case (Albania v. Great Britain)*, Judgment of April 9th, 1949: I.C.J. Reports 1949, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf> (29.2.2008)

Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve sporu Belgie a Španělska ze dne 5. února 1970, *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain)*. Judgment, I.C.J. Report 1970, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf> (14.11.2007)

Rozsudek MSD ve sporu USA a Nikaraguy ze dne 27. června 1986, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*. Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> (29.2.2008)

Sudan's northern army completes withdrawal from Southern Sudan. African Press Agency, 8.1.2008, dostupné na http://www.apanews.net/spip.php?page=show_article_eng&id_article=51358
(29.2.2008)

Vídeňská úmluva o smluvním právu. 15/1988 Sb. [Program] ASPI pro Windows verze 8.0, aktualizace z 31. srpna 2006 (29.2.2008)

Ústní řízení ve sporu Belgie a Srbska a Černé Hory týkajícího se legality hrozby či užití síly vedené dne 10.5.1999, *Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium)*, Verbatim Record, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/105/4515.pdf> (28.2.2009)

Literatura

ALEXANDER, Clinton W.: *Ignoring the Lessons of the Past: The Crisis in Darfur and the Case for Humanitarian Intervention*. Journal of Transnational Law and Policy, 15, 2005, 1, s. 1-48.

BARINKA, Roman: *Status humanitární intervence v mezinárodním právu*. Právník, 142, 2003, 9, s. 855-900.

BELLAMY, Alex J.: *Responsibility to Protect or Trojan Horse? The Crisis in Darfur and Humanitarian Intervention After Iraq*. Ethics & International Affairs, 19, 2005, 2, s. 31-59.

BELLAMY, Alex. J – WILLIAMS, Paul D.: *The UN Security Council and the Question of Humanitarian Intervention in Darfur*. Journal of Military Ethics, 5, 2006, 2, s. 144-160.

BERGER, Lee F.: *State Practice Evidence of the Humanitarian Intervention Doctrine: the ECOWAS Intervention in Sierra Leone*. Indiana International Law and Comparative Law Review, 11, 2001, 3, s. 605-632.

BEYERLIN, Ulrich.: *Humanitarian Intervention*. In: *Encyclopedia of Public International Law*. BERNHARDT, Rudolf (Ed.) Amsterdam, North-Holland 1997, s. 926-930.

CASSESE, Antonio: *A Follow – Up: A Forcible Humanitarian Countermeasures and Opinio Necessitatis*. European Journal of International Law. 10, 1999, 4, s. 791-801.

CASSESE, Antonio: *International Law*. Oxford, Oxford University Press 2001, 469 s.

CHATTERJEE, S. K.: *Some Legal Problems of Support Role in International Law: Tanzania and Uganda*. International and Comparative Law Quarterly, 30, 1981, 4, s. 755-768.

CRAWFORD, James: *The ILC's Articles on State Responsibility*. Cambridge, Cambridge University Press 2002, 387 s.

D'AMATO, Antony: *The Invasion of Panama Was a Lawful Response to Tyranny*. American Journal of International Law, 84, 1990, 2, s. 516-524.

DAVID, Vladislav a kol.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha, Linde 2005, 440 s.

EDITORIAL's COMMENTS: *NATO's Kosovo Intervention*. American Journal of International Law, 93, 1999,4, s. 824-862.

FARER, T. J.: *Human Rights in Law's Empire: The Jurisprudence of War*. American Journal of International Law, 85, 1991, 1, s. 117-127.

FORSYTHE, David P.: *Human Rights in International Relations*. Cambridge, Cambridge University Press 2007, 285 s.

GERLOCH, Aleš: *Teorie práva*. Dobrá voda, Aleš Čeněk 2001, 290 s.

HILPOLD, Peter: *The Duty to Protect and the Reform of the United Nations—A New Step in the Development of International Law?* Max Planck Yearbook of International Law, 10, 2006, s. 35-69.

HOLZGREFE, Jeff L. – KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge, Cambridge University Press 2003, 350 s.

KAMMERHOFER, Jörg: *Uncertainty in the Formal Sources of International Law*. European Journal of International Law, 15, 2004, 3, s. 523-553.

NARDIN, Terry – WILLIAMS, Melissa S.: *Humanitarian Intervention*. New York, New York University Press 2006, 308 s.

MALENOVSKÝ, Jiří: *Mezinárodní právo veřejné – obecná část*. Brno, Doplněk 1993, 179 s.

MANI, V. S.: *Humanitarian Intervention and International Law*. Indian Journal of International Law, 33, 1993, s. 1-26.

MEPHAM, David – RAMSBOTHAM, Alexander: *Safeguarding Civilians – Delivering Responsibility to Protect in Africa*. London, Institute for Public Policy Research 2007, 94 s.

PIIPARINEN, Touko: *The Lessons of Darfur for the Future of Humanitarian Intervention*. Global Governance, 13, 2007, s. 365-390.

REISMAN, Michael: *Unilateral Actions and the Transformations of the World Constitutive Process: The Special Problem of Humanitarian Intervention*. European Journal of International Law, 11, 2000, 1, s. 3-18.

ROGERS, A. P. V.: *Humanitarian Intervention and International Law*. Harvard Journal of Law and Public Policy, 27, 2004, 3, s. 725-736.

SIMMA, Bruno: *NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects*. European Journal of International Law, 10, 1999, 1, s. 1-22.

SHAW, Malcolm N.: *International Law*. Cambridge, Cambridge University Press 1997, 939 s.

SCHACHTER, Oscar: *The Legality of Pro-Democratic Invasion*. American Journal of International Law, 78, 1984, s. 645-650.

STAHN, Carsten: *Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm?* American Journal of International Law, 101, 2007, 1, s. 99-120.

SUDRE, Frederic: *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno, Masarykova univerzita 1997, 364 s.

TYAGI, Y. K.: *Humanitarian Intervention Revisited*. Michigan Journal of International Law, 16, 1995, 3, s. 883-910.

UDOMBANA, Nsongurua J.: *When Neutrality is a Sin: The Darfur Crisis and the Crisis of Humanitarian Intervention in Sudan*. Human Rights Quarterly, 27, 2005, 4, s. 1149-1199

VÁLEK, Petr: *Is Unilateral Humanitarian Intervention Compatible with U.N. Charter?* Michigan Journal of International Law, 26, 2005, 2, s. 1223-1255.

WAAL, Alex De: *Darfur and the Failure of the Responsibility to Protect*. International Affairs, 83, 2007, 6, 1039-1054.

ZBOŘIL, František: *Humanitární intervence – nová praxe mezinárodního společenství*. Mezinárodní právní revue, 1, 2001, 2, s. 115-124.